

KRITIČKO ČITANJE NOVE BAGIĆEVE „KRONIKE” ILI O SABRANIM PUSTOLOVINAMA U *REPUBLICI STIHA*

(Krešimir Bagić, *Republika stiha*, Matica hrvatska, Zagreb 2023)

KRITIČAR-KRONIČAR

Da pjesnik, književni znanstvenik i profesor na zagrebačkoj Katedri za stilistiku u svojim ladicama krije i kostim kritičara, štoviše, da ga razmjerno često oblači, saznao sam, čini mi se, tek na trećem semestru studija. Jedan ekscentrični profesor jezika, sklon uzbudljivim digresijama najrazličitije prirode, onima koje vas odvuku daleko i uglavnom nikad više ne vrate na svoje ishodište, pripovijedao nam je jednom kako strahovito uživa u čitanju sjajne kritičarske kolumne u Vijencu – riječ je bila o *Republici stiha* Krešimira Bagića. Pritom, zamislite, stanoviti profesor jezika uopće nije čitao suvremenu hrvatsku poeziju, a to mu, kako kaže, nije bilo ni potrebno, jer radi se o, ako mu je vjerovati, vješto uokvirenim, uvjerljivim tekstovima koji, osim što uspostavljaju jedinstven dijalog s prikazanom poezijom, funkcioniraju i kao samostalna, živa i zanimljiva cjelina. Kasnije ću saznati kako se Bagić, sudeći prema bibliografiji, kritikom bavi još od druge polovice osamdesetih. Koautor je knjige kritičkih čitanja *Četiri dimenzije sumnje* (1988), autor triju zbirki književnih kritika, kritičkih eseja i prikaza: *Brisani prostor* (2002) okuplja stotinu tekstova kritičarske kolumne koju je autor na prijelazu stoljeća vodio u Jutarnjem listu, dok *Pogled iz Dubrave* (2017) i najnoviju, *Republiku stiha* (2023), čine sabrani tekstovi istoimenih

kolumni u Vijencu. Već letimičnim pregledom spomenutih knjiga da se zaključiti kako Bagić-kritičar nastupa periodično, ali o tekućem pjesništvu piše iznimno sustavno – tekstove izbacuje ne rjeđe od dvaput mjesečno, često i jednom tjedno, što ga čini endemskom vrstom na našem književnom polju. Posljedično, njegova kritičarska ukoričenja zaista funkcioniraju kao kronike suvremene poetske produkcije, a svaka od njih zahvaća otprilike trogodišnje razdoblje. No, kako rekoh, digresije katkad zaista nadrastaju priče iz kojih su potekle, jer samo nekoliko semestara kasnije, kada sam se već, hajde, priznat ću, ne baš od korice do korice, ali ipak dobrano prošetao *Brisanim prostorom* i pogledao iz *Dubrave*, u džepu mi se neočekivano našla karta za *Republiku*. Imao sam jasan zadatak – istražiti taj fiktivni prostor iz čijeg simboličkog središta piše Bagić-kritičar i o njemu napisati koju kartica teksta. Odmah na ulazu dočekala me poruka: „Dobro došli u Republiku stiha!” (11).

Na nešto manje od četristo stranica pronašao sam 53 kritička eseja i prikaza, uočivši kako je *Republika* podijeljena na tri pokrajine – osim *O tekućem pjesništvu*, koje zauzima najveći dio knjige, Bagić piše *O izborima iz pjesništva* i *O pjesničkoj publicistici*, a kako navodi u početnoj *Napomeni*: „U svakoj je cjelini slijedena kronologija objavljivanja članaka, čime se nastojala sačuvati moguća kronikalna dimenzija izdanja” (11). Kritičar-kroničar zabilježio je, opisao i ocijenio većinu važnijih naslova pjesničke produkcije od 2019. do 2021., uključujući nekoliko starijih i jedan za ljeto mlađi tekst. Unutar *Republike* tako su se našle zbirke najrazličitijih poetika (autor je pritom pokazao iznimno širok perceptivni horizont), suvremeni pjesnici i pjesnikinje svih generacija – od Baloga (1932) i Dragojevića (1934) (u drugoj cjelini iznimno čak i Kaštelana, Slamniga, u trećoj Krkleca), preko famozne srednje generacije (tog za pisce tako rastezljivog pojma), pa sve do najmlađeg Stjepana Bajića (1995) i tek nešto starijih pjesnikinja poput Marije Dejanović ili Lare Mitraković.¹ Zahtjevan je to i nezavršiv posao, prava nemoguća misija, o čemu svjedoče i sljedeće kritičarove autorefleksije: „Na mom kritičarskom stolu neprestano raste hrpa pjesničkih zbirki... Izgleda da se u nas pjeva sve više...” (231), pa je i potentan autor poput njega prisiljen konstatirati „da je broj objavljenih knjiga znatno veći od broja prikaza koje sam u stanju napisati” (231). Ipak, radi se o opsegom izvanrednom doprinosu našoj recennoj kritici ili, drugim riječima, *Republika stiha* mogla bi se promatrati kao

¹ Ako je kojim slučajem stariji ili mlađi od prethodno navedenih kolega, valja se ispričati (također uvrštenom) poetskom peru nepoznata identiteta – Svenu Adamu Ewinu. Držim kako će čitatelj nedostatak informacija o godini pjesnikova rođenja smatrati rezultatom opravdanih okolnosti.

dobronamjerna rukavica u lice preostaloj šačici vrijednih ljudi koji se kod nas još uvijek relativno redovito bave kritikom poezije – *slijedite ju ako možete!*

UVJERLJIVO, LUCIDNO, ATRAKTIVNO

Premda se prethodna konstatacija možda doima kao zaključna, radi se tek o pogledu iz ptičje perspektive, i to iz iznimne udaljenosti, jer Krešimir Bagić autor je koji pisanje kritike naziva – pustolovinom (ma vidi, baš poput ove moje u njegovoj *Republici*), tvrdeći pritom kako mu je stalo da „kritika posjeduje nešto od uzbuđenosti i nepredvidivosti literarnoga teksta, da bude pisana biranim jezikom i da privlači pozornost.”² Kako bih ispitao potkrepljuje li autorove tvrdnje stanje na terenu, valjalo mi je zaći mnogo dublje u kritičarski diskurs *Republike* – upoznati ga sasvim izbliza. U takvim slučajevima nije na odmet za početak konzultirati prethodne istraživače.

Povodom izlaska *Pogleda iz Dubrave* Željko Ivanjek istaknuo je nekoliko bitnih značajki Bagićeva kritičkog pisma, ustvrdivši između ostalog kako ga obilježava jasnoća pogleda, preciznost i „moć fokusiranja”, tj. kako autor s lakoćom „podešava objektiv sa slike totala na krupni plan”.³ Uz konstataciju kako tekstovi *Republike* itekako potkrepljuju Ivanjekove tvrdnje, naglasio bih kako je osobito impresivna autorova sposobnost lucidnog sažimanja, kojom se najčešće služi kako bi negdje pri početku teksta ukratko opisao dosadašnje poetičke putešestvije pojedinog pjesnika/pjesnikinje. Pritom toliko ne iznenađuje što nekoliko desetljeća poetske produkcije Bagić često smješta tek u rečenicu-dvije, već učinak koji one ostavljaju na čitatelja, tj. njihova uvjerljivost. Primjerice:

Jedan od orijentira recentnog hrvatskog pjesništva od početka osamdesetih do danas svakako je poetska praksa Branka Ćegeca. Taj je pjesnik u svom opusu prevalio put od tzv. semantičkog konkretizma do lirskog esejizma, od neoavangardističke ekskluzivnosti do postmodernističke uključivosti. Iako se faktura njegova poetskog pisma očividno mijenjala, njegovi su tematski interesi stalni: politika i erotika (nerijetko udružene i suprotstavljene), angažirani komentar trenutačnog stanja stvari i gradnja privatne mitologije (*Prigoda i pjesma*, 113).

Služeći se istom strategijom, podjednako vješto, autor u pravilu nudi i kratak pregled dosadašnjeg kritičkog i/ili književnoznanstvenog mišljenja

² Bagićeva izjava preuzeta je s internetskih stranica Matice hrvatske.

³ <https://www.matica.hr/media/uploads/odjeci/2017/jlbagic.pdf>

o pojedinoj pjesničkoj knjizi ili opusu, što, kao i prethodno, omogućava čitanje Bagićevih tekstova kao pravih malih skica za opsežnije znanstvene studije. Ovako to primjerice izgleda u prikazu zbirke *Zvijezde ne gore uzalud* Zvonimira Baloga:

Komentatori su među ostalim zamijetili da je Balog jedan od prethodnika i začetnika konkretnoga pjesništva (Z. Mrkonjić), da je 'zabavljen bitnim i zabavan zbog škakljanja verbalne epiderme' (T. Maroević), da njegovo iskustvo karakterizira 'obrnuta ideja svijeta', 'razlom označitelja i označenog' (C. Milanja) te da je riječ o pjesniku koji nered svijeta predočava *balogizmima* – 'nonsensnom gramatikom, zaigranom etimologijom, duhovitim homonimima' (L. Žigo) (*Balogov pjesnički testament*, 15–16).

Duge (ali prohodne) rečenice poput prethodne u *Republici* su *stiha* više iznimka nego pravilo. Potvrđujući se kao jedan od onih koji zaista imaju što reći, autor ne strahuje od kratkih, jezgrovitih iskaza, a slično je i s njegovim stručnim, ali razmjerno jednostavnim metajezikom, koji, svom srećom, ni u jednom trenutku ne postaje samosvrhovit. Prostor za spisateljske bravure time nije ukinut, štoviše, tekstovi *Republike stiha* bez sumnje su poprišta estetske ugone. Ogleda se to u bljeskovima figurativnosti Bagićeva kritičarskog diskursa, kao i u povremenom posezanju za atraktivnim, u cjelinu vješto uklopljenim narativnim umecima, poput onoga u tekstu *Kaštelanova poetska magija*:

Kolege koji su sedamdesetih slušali predavanja iz teorije književnosti u popularnoj *Sedmici*, najvećoj dvorani na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, svjedoče da je njihov predavač bio tih, toliko tih da ga se povremeno nije moglo pratiti. Ponekad bi, kažu, koji od slušača dignuo ruku i zamolio profesora da govori glasnije na što bi ovaj uzvratilo: Ne brinite. Kad bude nešto važno, već ću ja podići glas. Taj je profesor bio Jure Kaštelan (1919–1990), a zgode sam se prisjetio uzevši u ruke najsvježiji izbor iz njegova pjesništva *Skład urlik*, koji je priredio Tomislav Brlek... Vrijedi zastati kod tog izdanja, 'podići glas', potaknuti sebe i druge da se (iznova) suoče s jednim od krucijalnih opusa hrvatskog pjesništva 20. stoljeća (276).

U istom kontekstu valja izdvojiti i *Razgovor ugodni o poeziji*; prikaz zbirke *Poslije tebe samo noć* Svena Adama Ewina u cijelosti je strukturiran kao dijalog između kritičara i *namjernika* koji „iako se gotovo sve urotilo protiv toga” još uvijek čita „ne samo poeziju nego i kritiku poezije” (144). I dok *namjernik* pokušava proniknuti u misterij Ewinova identiteta, kritičar se, atraktivnošću vlastita izlaganja, oslobađa od početne optužbe kako je jedan od onih koji se skrivaju „iza teško proničnog žargona i stručnih pojmova”

(144). Sve završava domišljatom gestom – umjesto kritičara vrijednosni sud iznosi njegov sugovornik: „Shvatio sam, ne morate me dalje uvjeravati: uz manje ograde, Vi ste poprilično skloni zbirci *Poslije tebe samo noć* i općenito, Svenu Adamu Ewinu” (149).

POSTANAK I NESTANAK KAMENA U OBUĆI

Stupivši u *Republiku stiha*, putujući potom njezinom papirnatom materijalizacijom, relativno mi je dugo trebalo da uočim prve naznake oštrijih kritičarskih sudova i usprkos čitateljskom užitku, nešto me uskoro počelo žuljati, pretvarati se u kamenčić u obući moje pustolovine. Kada se, čini mi se oko šezdesete stranice, prvi put pojavilo nešto od žuđenih tragova, pomalo sam odahnuo.

Bagićevi najkonkretniji kritički ujedi ovdje se tiču ponajviše književne i kulturne zbilje, otvoreno razotkrivajući vladavinu tržišne logike i agresivnu spektakularizaciju kojima je književno polje kontaminirano. Tako su, primjerice, autori tekstova na poledinama pjesničkih zbirki, ne bez ironije, nazivani njezinim „zagovaračima”, a tvrde korice sredstvom „podebljavanja” pojedine, potencijalno mršave zbirke. Ipak, poznavajući kritičarsku osobu *Brisanog prostora* i *Pogleda iz Dubrave*, nedostajalo mi je kakvo izravnije suočenje s tekstom, vješto argumentirane tvrdnje kako tamo unutra nešto baš i ne štima. I kada su me gore spomenuti tragovi odveli do 177. stranice, do prikaza zbirke *Vrijeme prije jezika* Monike Herceg, neugodni mali, žuljajući objekt konačno je potpuno iščezao iz cipele. Ako ga baš moramo svrstati u ladicu, riječ je o onome što se obično naziva negativnom kritikom, ali prije svega, radi se tu o briljantnom tekstu, ponajboljem u čitavoj *Republici*. Zbirka M. Herceg pomno je predstavljena, uključujući autogolove koji si je zabila prema vlastitim pravilima. Bagić-kritičar, kunem vam se, loptu nije ni dirnuo, samo je promatrao i zapisivao. Ako ne vjerujete, konzultirajte VAR... hoću reći tekst, tekst predložka i njegova kritičkog prikaza, s kojim se, naravno, ne morate složiti, no razvijene argumente teško da ćete pobiti. Naposljetku, šlag na torti Bagićeva teksta kritičarove su refleksije o vlastitom procesu interpretacije, i to nije jedini prikaz u kojemu se pojavljuju, dajući cjelini dodatnu dinamiku i atraktivnost:

Kada sam ih pročitao, nisam znao kamo bih i zašto uopće krenuo s tim stihovima... S kružnicom u kojoj sagorijeva geometrija možda bih još nešto i mogao pokušati, ali kada se oglasilo lirsko Ti s upozorenjem da je lirskom Ja na vratu glavica kupusa, moj je (dakako manjkavi; a čiji nije!?) sustav asociiranja i razumijevanja

pjesme prestao funkcionirati, ukočio se i – ni makac... Mnogo puta me čitani stihovi zbune, zateknu, koji put se sramim što ne uspijevam s njima uspostaviti kontakt, koji put zažmirim i krenem dalje, a koji put se (kao u ovome slučaju) osmjelim i naglas začuditi... (*Može li se izreći teorem o neizrecivom?*, 181–182).

Dakako, ne radi se tu o jedinom kritički smjelije intoniranom prikazu u *Republici*, no usporedimo li njezine tekstove s onima *Pogleda iz Dubrave* ili, posebice, s *Brisanim prostorom*, izgleda, barem isprva, kako je kritička oštrica s vremenom ponešto otupjela. Ipak, čini mi se kako odgovor treba tražiti drugdje, možda baš u onoj hrpi pjesničkih zbirki koja neprestano raste na stolu našega kritičara. Naime, uslijed bujice pjesničke produkcije, zasigurno je mnogo naslova na koje autor ne želi propustiti upozoriti, kao i različitih poetskih praksi na čije postojanje njegova „kronika“ nastoji ukazati. Dakle, s obzirom na to da je Bagić-kroničar *Republiku stiha* naselio donekle probranim društvom, Bagić-kritičar uglavnom je ostao uskraćen za suočavanje s drugom stranom medalje naše poetske suvremenosti. Razumljiv je to ustupak, no nadam se ne i trajno usmjerenje autorova kritičarskog diskursa – bila bi to, u najmanju ruku, šteta po čitateljski užitak.

KRITIČAR ZA SVAKU UDALJENOST

U jednom od posljednjih tekstova Republike, pišući o Miroslavu Mićanoviću, autor ga predstavlja kao kritičara koji „pokušava što je više moguće prići pjesniku i rukovati se s njim” (351), a odnos njegovih tekstova s predloškom kao „dijalog onih koji se dobro razumiju” (352). Kada sam *Republiku stiha* konačno istražio uzduž i poprijeko, postalo mi je jasno kako Bagić, opisujući kolegu kritičara (ali i kolegu po liniji čuđenja u svijetu), nehotice savršeno secira – samoga sebe. Stručnost i erudicija ovog autora ne priječe da poeziji priđe sasvim blizu, da njezin tematsko-motivski svijet propusti u svoje rečenice, a odmah zatim u najsitnijem detalju primijeti cjelinu – da iz tematizacije onoga *što se i o čemu piše* lakoćom prijeđe na ono *kako se to čini*.

Svojom novom zbirkom kritičarskih pustolovina Krešimir Bagić još se jednom potvrdio kao znalac koji vješto prodire u poetičke kodove – ali ih ne razbija, već afirmira njihov oblik motrenja svijeta. Autor je to koji, ponavljam, pisanje kritike naziva – pustolovinom (da, znam, baš poput ove moje u njegovoj *Republici stiha*). Bez sumnje, radi se o kritičaru za svaku udaljenost.

Pablo Srdanović